

Продуктивність національного капіталу

Національний капітал утворюють кількість і вартість живої праці, основного та оборотного капіталів. З величиною національного капіталу функціонально пов'язана величина національного продукту. Чим більшою є маса національного капіталу задіяна у сфері виробництва та послуг, тим більшим є обсяг валового випуску за певний час праці. Головним елементом, за допомогою якого оцінюють продуктивність національного капіталу, є кількість і **вартість живої праці**:

$$T = T_k \cdot \pi_T$$

де T_k – число зайнятих в економіці, осіб;

π_T – ціна праці (тарифна ставка або інша форма вартості праці) одного зайнятого, грн.

Жива праця – активна частина національного капіталу. До неї долучають основний капітал:

$$K = K_n \cdot \pi_K$$

де K_n – фізична кількість основного капіталу (основних виробничих і невикористаних фондів), одиниць;

π_K – ціна одиниці фізичної кількості оборотного капіталу, грн.,
і оборотний капітал:

$$O = O_n \cdot \pi_n$$

де O_n – фізична кількість оборотного капіталу, тонн, куб. м, кВт/год та ін.;

π_n – ціна одиниці фізичної кількості оборотного капіталу, грн.

Отже, національний капітал ($НК$) описують формулою:

$$НК = O + T + K$$

Наведене рівняння виражає суму вартостей праці і капіталу.

Національний капітал – сумарна вартість праці, основного і оборотного капіталів, яку використовує країна для виробництва національного продукту [1, С.100].

Національний капітал існує у натурально-вартісній і грошовій формах, за допомогою яких оцінюють його продуктивну функцію (продуктивність). Він тісно пов'язаний з фінансами, тобто відносинами з приводу руху праці, основного капіталу, оборотного капіталу, продукту (товару) і грошей. Система фінансів має визначальний вплив на продуктивну

функцію національного капіталу: чим досконалішою є фінансова система країни – тим продуктивніша функція національного капіталу.

Продуктивність національного капіталу – спроможність задіяних в економіку праці і капіталу створювати одиницю національного продукту за одиницю часу.

Продуктивність національного капіталу визначається такими параметрами:

- кількістю і якістю задіяної праці T ;
- кількістю і якістю задіяного основного капіталу K ;
- кількістю і якістю задіяного оборотного капіталу O ;
- рівнем технологій a ;
- часом праці t .

Праця T є головним елементом продуктивної функції національного капіталу і його віддачі B загалом та одиниці капіталу v зокрема. Величина віддачі залежить від капіталоозброєності одного зайнятого: $\kappa = K / T$. Отже, продуктивну функцію одного зайнятого v капіталоозброєного κ можна описати такою формулою:

$$v = f(\kappa)$$

Відповідно продуктивну (виробничу) функцію B усіх зайнятих T з основним капіталом K відображають формулою:

$$B = F(T, K)$$

Згідно з кожною з цих функцій величина валового випуску B залежить прямо пропорційно від кількості задіяної праці T , основного капіталу K та оборотного капіталу O . Оборотний капітал O здійснює оборотну функцію, тобто технологічне перетворення на готову продукцію B через періодичність колообігу v :

$$B = F(O, v)$$

Між живою працею T , основним капіталом K і оборотним капіталом O встановлюється певне співвідношення в процесі продуктивної функції. Продуктивна віддача задіяної праці, озброєної основним капіталом, значною мірою залежить від рівня технологій, який на певний момент може бути сталою величиною a . Параметр a вказує на те, що за відповідного рівня технологій, кількості праці і капіталу можна досягти відповідного рівня продуктивної віддачі. Параметр рівня технологій може набувати таких значень: $1 > a \geq 1$ [6, С.82]. За умови $a < 1$ технології є застарілими і не забезпечують належної віддачі задіяного капіталу, а за умови $a \geq 1$ – віддача є сталою або зростає за певної кількості та якості праці й капіталу. Таким чином, продуктивну функцію v одного зайнятого t з урахуванням часу праці

t і рівня технологій a можна записати рівнянням: $v = amt$, а всіх зайнятих T : $B = amt$.

З цих рівнянь випливає, що величина віддачі $v(B)$ залежить від капіталоозброєності одного зайнятого $v = f(\kappa)$, числа зайнятих T , часу праці t і рівня технологій a . Зростання рівня технологій ($a > 1$) зумовлює зростання v , або зменшення T , і навпаки, зі зниженням рівня технологій ($a < 1$) знижується v , але збільшується потреба у додатковій праці для отримання величини B на певному рівні.

Подібно впливає на результативність продуктивної функції коефіцієнт використання часу праці $t \leq 1$. Якщо час праці використовується повністю, виробничий результат не змінюється; за втрат часу праці обсяг валового випуску зменшується на коефіцієнт втрат часу праці.

Національний продукт у формі валового випуску є результатом продуктивної функції національного капіталу. Обернена продуктивній – ефективна функція національного капіталу, що виражається у вартісній структурі національного продукту, зокрема у співвідношенні в ній вартостей праці T , оборотного капіталу O , основного капіталу K та чистого прибутку $ЧП$:

$$B = O + T + K + ЧП$$

Ефективна функція національного капіталу показує кількість капіталу в одиниці продукту, тобто ефективну результативність. В узагальненому вираженні ефективність є зіставленням (порівнянням) витрат і результатів. Ефективність є високою, коли досягнуто суттєвих результатів за невеликих витрат, і навпаки.

Ефективність національного капіталу – мінімізація матеріальних, сировинних, фінансових, трудових витрат, чисельності управлінських структур та їх рівнів, скорочення шляху руху ресурсів, продукції, фондів, постійне зростання продуктивності праці, віддачі основних та оборотних засобів і отримання максимального прибутку.

Економічна ефективність – це виробництво максимуму ВВП (валового національного продукту) порівняно з суспільними витратами всіх видів ресурсів (матеріальних, трудових, фінансових). На рівні підприємства ефективність визначається порівнянням продукції, що виробляється, з витратами на її випуск.

Головними параметрами ефективності національного капіталу є співвідношення (пропорції) оборотного капіталу O у вартості створеного продукту B та валової доданої вартості $dB = T + K + ЧП$:

$$B = O + dB$$

Зі зростанням ефективності національного капіталу коефіцієнт матеріаломісткості національного продукту $k_0=O/B$ зменшується, а коефіцієнт валової доданої вартості $k_g=dB/B$ – зростає, і навпаки.

Зростання ефективності національного капіталу супроводжується також зменшенням собівартості створеного продукту k_c :

$$k_c = (O + T) / B$$

Зменшення коефіцієнта собівартості одиниці продукту чи національного продукту загалом, свідчить про стабільне зростання ефективності національного капіталу. Воно зумовлює відносне й абсолютне зростання валового прибутку $ВП$ і його складових – амортизації основного капіталу A і чистого прибутку $ЧП$, тобто підвищення прибутковості (рентабельності) виробництва продукту. Коефіцієнт прибутковості k_n розраховують як відношення:

$$k_n = ВП / B$$

або

$$k_n = ЧП / B$$

Збільшення коефіцієнта прибутковості (рентабельності) уможливорює швидше оновлення основного капіталу, оскільки амортизаційні нарахування на основний капітал зростають і термін амортизації скорочується, відбувається нагромадження більшого обсягу чистого прибутку.

Зміст господарської системи полягає не лише у створенні матеріальних благ і послуг, а й у необхідній їх кількості, доступності для всіх членів суспільства, тобто у ефективній економічній діяльності.

Кінцевою метою функціонування національного капіталу та економіки загалом є досягнення високого національно-соціального ефекту на основі створеного національного продукту: чим більшим є валовий внутрішній продукт, тим вищий національно-соціальний ефект.

Слід розрізняти поняття „ефект” і „ефективність”.

Ефект – досягнення заданого результату: створення певного виду продукту чи послуги, з’ясування, чи задовольняє він споживача, чи існує потреба в його виробництві [3, С.30].

Ефективність – співвідношення ефекту і витрат, „ціна” досягнення результату. Якщо результату не досягнуто, втрачає сенс ефективність, з якою його намагалися досягнути. У разі досягнення результату важливе значення має те, на скільки затрачено „засобів” менше, ніж в аналогічному випадку в минулому, або на скільки меншими можуть бути ці затрати в майбутньому.

Національно-соціальний ефект – сукупність соціальних результатів, пов’язаних з формуванням свідомості, національного патріотизму у громадян країни, розвитком цінностей національної, політичної демократії, загальнолюдських цінностей, розвитку сфери соціальних послуг, соціального

захисту, отримання реальних грошових доходів і зростання платоспроможності всіх верств населення країни.

Економічний результат має більш або менш точну числову характеристику, зокрема валовий випуск B , валова додана вартість dB , валовий прибуток $B\Pi$, а національно-соціальний ефект майже не піддається числовому вираженню. Його матеріальною основою є валовий внутрішній продукт (валова додана вартість) dB :

$$dB = B - O$$

У свою чергу, на основі валового внутрішнього продукту формується національний (державний) бюджет B :

$$B = 0,3 dB$$

Рівняння державного бюджету показує частку в ньому (у наведеному прикладі – 0,3) ВВП.

Найважливішим національно-соціальним результатом української економіки на сучасному етапі її розвитку є розширення і зміцнення ринкових відносин: дедалі масштабніше охоплення сфер виробництва і послуг, зміна психології українського виробника та споживача як суб'єктів ринку. В процесі виробництва, розподілу, обміну і споживання дотримання норм і принципів ринкових відносин мають стати нормою.

Конкретні форми національно-соціального ефекту виражають у прогнозах, планах, програмах за допомогою великої кількості окремих показників і характеристик.

Такими показниками є:

- формування національно свідомих, патріотично і демократично налаштованих громадян країни, які відстоюють національні та загальнолюдські цінності, права і свободи громадян, нації і держави;
- створення умов для вільного підприємництва, зовнішніх і внутрішніх торговельних відносин, переміщення праці, товарів, людей;
- збільшення обсягу та удосконалення структури індивідуального споживання матеріальних благ і послуг;
- підвищення забезпеченості житлом і комунальними послугами (за кількістю і якістю);
- розвиток структури і повнота задоволення послугами індивідуального і колективного споживання;
- поліпшення умов безпеки праці;
- зменшення рівня захворюваності та збільшення середньої тривалості життя;
- збільшення вільного часу працівників;
- підвищення рівня культури і освіти населення, кваліфікації працівників;

– збереження і впорядкування навколишнього середовища.

Деякі з перелічених видів соціального ефекту можуть бути виражені в кількісних параметрах.

Між національно-соціальним розвитком і ефективністю суспільного виробництва існує прямий позитивний зв'язок. Працівники з вищою кваліфікацією, культурою, з кращим здоров'ям, які матеріально забезпечені, мають добрі побутові умови і умови праці, час для вільної діяльності, працюють продуктивніше і якісніше. Освіта і розвиток інтелектуальних здібностей обумовлюють вищу результативність праці наукових працівників, конструкторів і технологів [2, С.105]. Загальне підвищення рівня життя створює соціально-економічні передумови для пришвидшення науково-технічного прогресу і підвищення продуктивності праці. Інтегральна оцінка національно-соціального ефекту передбачає вираження потенційної продуктивності суспільної праці, як функції основних кількісних показників національно-соціального розвитку.

Використана література:

1. Яковенко Р. В. Національна економіка : навч. посіб. / Роман Яковенко. – Кіровоград : „Пік”, 2009. – 548 с. : іл.
2. Яковенко Р. В. Національна економіка : навч. посіб. / Роман Яковенко. – [2-ге вид., випр.]. – Кіровоград : „КОД”, 2010. – 548 с. : іл.
3. Яковенко Р. В. Тлумачний англо-український словник економічних термінів з елементами теорії та проблематики. Дидактичний довідник / Роман Яковенко. – [Вид. 2-ге, випр.]. – Кіровоград : видавець Лисенко В.Ф., 2015. – 130 с.
4. Яковенко Р. В. Основи теорії економіки для технічних спеціальностей : навч. посіб / Роман Яковенко. – Кіровоград : „Поліграф-Сервіс”, 2009. – 120 с. : іл.
5. Яковенко Р. В. Державне регулювання економіки : конспект лекцій / Роман Яковенко. – Кіровоград : КНТУ, 2012. – 40 с. : іл.
6. Заблоцький Б. Ф. Перехідна економіка : посіб. / Заблоцький Б. Ф. – К. : ВЦ „Академія”, 2004. – 512 с. (Альма-матер).

Р. В. ЯКОВЕНКО,

к.е.н., доцент